

1526-1740

HABSBURKOVÉ

ZEMĚ KORUNY ČESKÉ VE STŘEDOEVROPSKÉ MONARCHII

VÁCLAV BŮŽEK

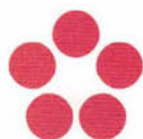
ROSTISLAV SMÍŠEK

(eds.)

NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY

Kniha vychází v rámci výzkumného centra Habsburkové v dějinách českých zemí raného novověku, jehož řešitelem je Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Lektorovaly: doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc., doc. PhDr. Michaela Hrubá, Ph.D.

© Beatrix Bastl, Simona Binková, Lenka Bobková, Václav Bůžek, Ivo Cerman, Iveta Coufalová, Tomáš Černušák, Ivana Čornejová, Jiří David, Jaroslav Dibelka, Petr Fidler, Markus Gerstmeier, Jaroslava Hausenblasová, Mark Hengerer, Mlada Holá, Jiří Hrbek, Josef Hrdlička, Ondřej Jakubec, Pavel Král, Markéta Křížová, Jiří Kubeš, Václav Ledvinka, Pavel Marek, Eduard Maur, Jiří Mikulec, Géza Pálffy, Radmila Prchal Pavličková, Friedrich Polleross, Kateřina Pražáková, Jitka Rauchová, Peter Rauscher, Anton Schindling, Rostislav Smíšek, Vladimír Urbánek, Irena Veselá, Vít Vlnas, Petra Vokáčová, Margarete Wagner, Miroslav Žitný 2017

Cover © Vladimír Vimr, 2017

Typo © Bohuna Broumová, 2017

Maps © Jaroslav Synek, 2017

Všechna práva vyhrazena

All rights reserved

ISBN 978-80-7422-572-7

II.

Habsburští vládci

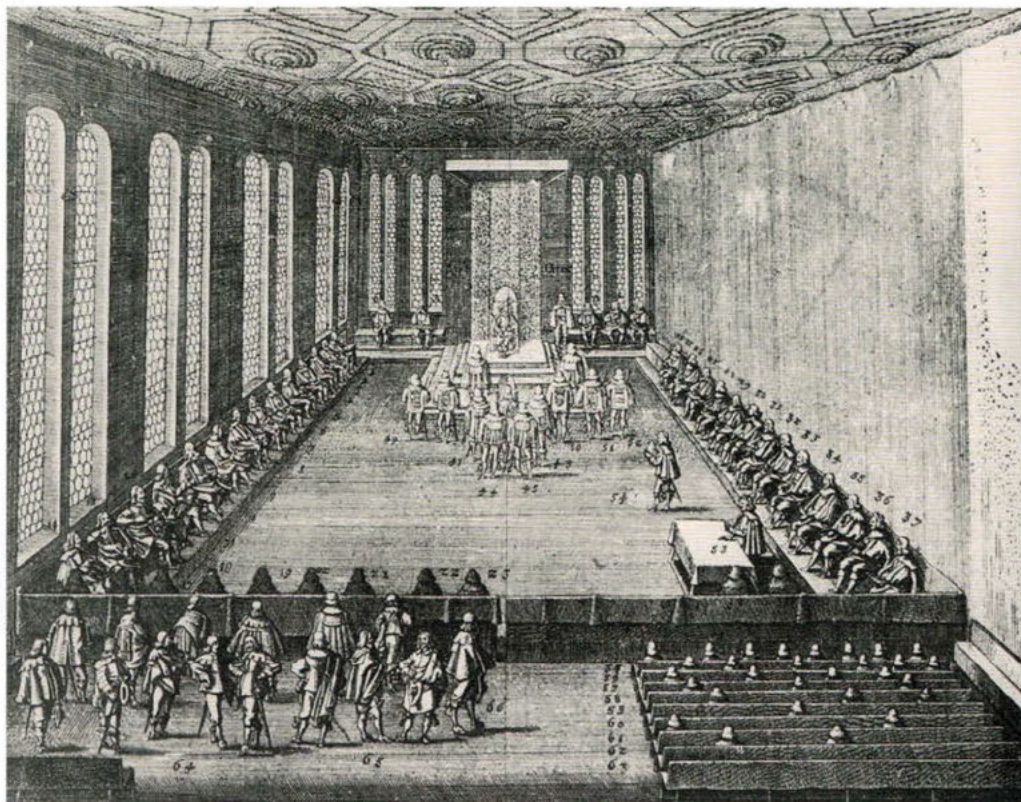
Kočár z ořechového dřeva, pokrytý plátkovým zlatem, který si dal u římského řemeslníka Giuseppe Fiochiniho vyrobit zvláštní císařský vyslanec Jan Antonín z Eggenberku. Tažen šestispřežím v něm podnikl 7. listopadu 1638 cestu k audienci u papeže Urbana VIII.

I.

Sněm kurfiřtů v Norimberku roku 1639 a říšský sněm v Řezně v letech 1640–1641

Na dějinách třicetileté války bylo pozoruhodné, že se snahy o její ukončení neobjevovaly na konci vojenských střetů. Téměř po celou dobu trvání konfliktu, především pak za vlády Ferdinanda III., probíhala jednání s cílem nastolit mír. Mezi ně patřily i sněm kurfiřtů v Norimberku roku 1639 a říšský sněm v Řezně, který zasedal na přelomu let 1640–1641. Obě sněmovní zasedání představovala rozhodující etapy na cestě od neúspěšného pražského míru v roce 1635 k míru vestfálskému o třináct let později.⁴⁹²

Zasedání říšského sněmu v Řezně roku 1640, kterému Ferdinand III. osobně předsedal, na soudobé rytině Matthäa Meriana staršího. V jeho průběhu říšští stavové císaři doporučili bezodkladně uzavřít mír s válčícím Švédskem.

Pražský mír měl upokojit říšské stavy a zajistit vznik říšského vojska pod velením císaře, které se mělo následně pustit do boje s Francií a Švédskem. Nepřipojily se však k němu všechny říšské stavy, neboť v tom případě by musely odevzdat některá svá území zpět katolické církvi. To se týkalo především Hesenska-Kasselska, jež by se muselo vzdát sekularizovaného říšského opatství Hersfeld. Jiné říšské stavy se k pražskému míru přidaly, avšak nebyly spokojeny s tím, že měly vracet rozsáhlý církevní majetek (především Württembersko). Tyto neusmířené a mírem postižené říšské stavy (restituti gravati) doufaly, že císař rezignuje na jejich potrestání za účast ve válce, kterou proti němu vedly. Stejně tak chtěly věřit, že dojde na opětovnou sekularizaci církevních statků, jež kdysi zabraly a nyní je musely vrátit církvi. Nešlo jim o nic jiného než o amnestii a restituce.

Protože rovněž vojenský zítel pražského míru brzy selhal, pokračovala třicetiletá válka uvnitř teritoria Římsko-německé říše i za jeho hranicemi. Za této situace sáhl papež Urban VIII. po někdejší francouzském plánu na uspořádání mírového kongresu, kde by měli císař, Španělsko a Francie za papežského zprostředkování dosáhnout ukončení války. Intenzivní přípravná jednání ke kolínskému kongresu začala roku 1636. Aby Francie oslabil postavení císaře, který de facto reprezentoval vůči zahraničí celou Římsko-německou říši, požadovala, aby se kongresu účastnili i zahraniční a říšští nepřátelé a protivníci císaře, tedy nejen Švédsko, Nizozemí, Anglie a Savojsko, ale také Hesensko-Kasselsko a Württembersko. Císař se naráz ocitl mezi dvěma mlýnskými kameny. Pokud by s účastí říšských stavů nesouhlasil, hrozilo jejich spojení s vnějším nepřítelem, které mohlo v konečném důsledku vést k uklidnění situace v říši a jejímu novému uspořádání bez jeho účasti. Ferdinand III. povolil po několikaletém vyjednávání účast na kongresu zahraničním nepřítelům a protivníkům Římsko-německé říše i řadě říšských stavů. Než však mohl kongres opravdu začít, ukázalo se, že Francie chtěla jeho přípravou získat především čas na posílení svých vojenských pozic, proto nechala v roce 1640 předběžná jednání s konečnou platností ztroskotat.

Říšské stavy, jimž císař umožnil účast na kolínském kongresu, dosáhly dosud nevídané pozice. Mohly se totiž podílet na utváření vnitřní i zahraniční politiky říše, aniž by jejich kroky svazoval říšský sněm, který značně zvýhodňoval císaře a kurfiřty. Šlo o velký krok k emancipaci a suverenitě. Také pro kurfiřty, které stávající říšské uspořádání výrazně upřednostňovalo, představoval kolínský kongres velké ohrožení. Aby se snáze dospělo k míru a zbývajícím říšským stavům mezitím ještě více neposílily svůj vliv, sjeli se kurfiřti, případně jejich zástupci, roku 1639 na oficiální kurfiřtský sněm do Norimberku. V jeho průběhu se ukázalo, že si řada kurfiřtů dokázala představit uzavření míru mezi Římsko-německou říší a Francií bez účasti císaře i novou formu říšského shromáždění, které by zahrnovalo vedle kurfiřtů také nejvýznamnější knížata z jednotlivých říšských krajů, ovšem nikoli všechny říšské stavy. Na tuto dvojí hrozbu odpověděl Ferdinand III. roku 1640 ještě před koncem přípravných jednání o kolínském kongresu svoláním říšského sněmu do Řezna a urychleně se tam vypravil.

Řezenský říšský sněm z přelomu let 1640–1641 byl prvním od roku 1613. Jeho průběh provázela řada těžkostí. Kurfiřty a neusmířené říšské stavy – tedy Hesensko-Kasselsko, Falck a Brunšvicko-Lünebursko – zastupovali pouze vyslanci. Francie se pokusila dohodě mezi říšskými stavy a císařem zabránit útokem na Řezno, ovšem ten byl odražen. Z politického hlediska šlo při zasedání sněmu nejen o amnestii pro stavy, jež se dosud nacházely ve válce s císařem, ale také o navrácení církevního majetku, který ztratily po vydání Restitučního ediktu a vyhlášení pražského míru. Na císařovu nabídku podmíněčné amnestie přistoupily pouze Isenburg-Büdingen a Brunšvicko-Lünebursko. Naopak Hesensko-Kasselsko, Bádensko-Durlach a Nasavsko-Saarbrücken ji odmítly. Jelikož problémy amnestie a restitucí zůstaly nadále nevyřešené, nemohlo být uvnitř říše dosaženo míru.

Říšské stavy se nedokázaly dohodnout ani na tom, jak by měl být odškodněn braniborský kurfiřt, kdyby Římsko-německá říše musela v mírové smlouvě se Švédskem odstoupit tomuto státu Pomoransko. Francie dala říšským stavům na vědomí, že k uzavření míru s říší požaduje pouze neutralitu císaře ve španělsko-francouzské válce a na územích, jež patřila Habsburkům. Proto se mnoha říšským stavům zdálo, že odpovědnost za nekončící válku nese výhradně císař.

Pro úspěch budoucího vestfálského míru byla důležitá ještě jedna věc. Říšské stavy si chtěly na sněmu v Řezně pojistit vyjednávací pozici, které dosáhly již při kolínském kongresu. Císaři se podařilo v letech 1641–1642 izolovat zástupce rýnského falckraběte a Bavorska při separátních vídeňských jednáních o navrácení falckých území, jež nyní patřila Bavorsku, ovšem říšské stavy se odmítaly vzdát účasti na všeobecném mírovém kongresu. Kurfiřti pocítovali ohrožení svých privilegií a vzpírali se zapojení všech říšských stavů. Císař zase odmítal jako partnera pro mírová vyjednávání výbor říšského sněmu. Nakonec se dospělo ke kompromisům, že všechny říšské stavy mohou vyslat na kongres své delegáty, ti však museli být podřízeni císařskému vyslanci. Ferdinand III. s takovým řešením souhlasil, neboť tímto způsobem Římsko-německou říší na zahraničně politických jednáních nadále formálně zastupoval pouze sám.